

Рат на Балкану

Цетиње, 6. фебруара

Све јасније бива, да продужење рата ни у ком случају не може бити повољно по Турску. Варљиве наде, које су је поново увукле у рат, већ су је почеле да напуштају.

Савезничке војске око Галипоља као најважније тачке све се више концентрирају. Падом Галипоља и све наде турске за даљи отпор биће потопљене онако исто као што се то дешава са њиховим ратним бродовима, који су тог злог удеса, да на сваком кораку трпе пораз за поразом таман као и сама војска на суву. Према томе о турским успјесима не може бити ни ријечи, него само о њиховим неуспјесима. О каквој офанзиви турске војске не може бити такође ништа, јер је савезничка војска распоређена тако, да се може увијек успјешно одупријети свакој навали.

Како око Скадра стоје и то је познато, али то ће, у осталом и најскорије вријеме показати.

Уз то Турску туку и друге недаће. Међу Арнаутима је јак покрет и у Дамаску се састаје конгрес на коме ће представници Сирије, Ирака, Хеџе и Јемена претресати питање о увођењу арапског као службеног језика, а остварење тога захтјева довело би до тога што би сви Турци у тим земљама остали без службе. У Либанону је велико врење. Није ништа боље ни у Египту. У самој пријестоници Турској, Цариграду, како је, показали су најновији догађаји.

Према томе очигледно је, да се Турска не налази ни пред мало ружичастом перспективом.

Римска „Трибуна“

и опсада Скадра

Биоградска „Самоуправа“ на уводном мјесту доноси овај лијеп чланак:

Кад има човјек неприродан положај, оно што Французи зову *fausse position*, он често долази у врло смијешне ситуације. То бива с појединцем, догађа се и штампи појединих држава, као и самим појединим државама.

У такву једну смијешну ситуацију дошла је и *Римска Трибуна*, говорећи истовремено и у истом смислу и правцу као бечки *Фреиденблат*, о опсади Скадра!

Она налази да је ово проливање крви око Скадра некорисно, јер судбину Скадра неће ријешити оружје него ће ријешити Велике Силе према погледима опште политике; јер побједиоцу не припада све што заузме; јер зараћене стране све то треба да разумију и оставе бригу о Скадру Силама, које се брину о општим интересима, јевропском миру и — равнотежи на Балкану и Јадранском Мору.

Жао нам је што морамо одмах рећи да би *Трибуна* учинила више услуге угледу Италије и њенога јавнога мишљења да је о овој ствари

— ћутала. Ако је државна талијанска политика везана неким тајним уговорима, те по њима мора понешто радити што иначе, вјерујемо, не би и што је у очитој контрадикцији с прошлошћу Италије, не мора, бар, талијанско јавно мишљење да долази за то у смијешне ситуације и лажне положаје, те да још више појачава онај ружан утисак који од свега тога остаје.

Трибуна врло добро зна да је Италија колико ономад водила рат у Триполису, па је прво и прије свршена рата огласила анексију, а друго полагања право и узела *мно-го више земљишта него што је њена војска и заузела*. И за то је врло смијешно да се баш с талијанске стране држи придика балканским народима да побједилац не може полагати право на све земљиште које заузме. Она би, напротив, имала рачуна и разлога да, у мјесто нас Балканаца, одговори и француском *Rappel-u* који је такође рекао да се у Јевропи никад на такву теорију не може пристати, подсећајући на пруско-француски случај. А одговор је за то и прост и логичан. Тако је кад је ријеч о Јевропи. Али тако није и тако не треба да буде кад је ријеч — о Турцима и Турској. Турску тјера Јевропа из своје куће још од петнајестог вијека. Она је за то приређивала и крстоносне војне. Она је за то звала у помоћ и Русију, и балканске народе. Може ли и смије ли она сад, кад је дошао ред и на балканске народе да се од ње коначно ослободе, да им држи теорију: па ви не треба баш да узмете све, ви треба што и Турској у Јевропи да оставите и ако сте је побједили? То је један анахронизам, и то је право да кажемо, мало срамота за Јевропу.

Шта би рекао велики Лајбниц кад би сад из гроба устао па видео ову прилично одвратну туркофилију Тодора Волфа, Тодора Куртија, Трибуне, Рапела, Пјера Лотија?! Шта би рекли они велики Талијани, који су организовали војне против Турака, шта би рекао Мацини, који је Турску сматрао као логор на туђем земљишту?!...

Каже нам колегиња римска да оставимо ствар Великим Силама. Част и поштовање Великим Силама, али морамо примјетити прво: да не можемо остављати никоме да о томе *а без нас* ријешава; друго да смо имали до сад и прилично рђаво искуство с Великим Силама: поред њих Турци би с Арбанасима још и сад клали и тријебили и Србе, и Бугаре и Грке; они би поред Великих Сила још и данас сијали пустош, пљачку и сјечу свуда око нас. Те Велике Силе држе Турску већ два вијека — противу балканских народа!

Али — равнотежа на Балкану и на Јадранском Мору! *Равнотежу на Балкану и на Јадранском Мору има да држи, драга колегинице, слобода балканских народа и немијешање Великих Сила!*

Какву равнотежу на Јадранском Мору може пореметити тај факат, што ће Црна Гора узети Скадар? Равнотежа на Јадранском Мору

није нити може бити у опасност и од Срба и Црногораца, она јесте и може бити само од вас великих. Ми, Срби и Црногорци, баш на против, можемо само помоћи да се она учврсти, тражећи и за себе слободу пловидбе и слободу приступа на Јадранско Море. И још нешто. Ако је господи у Риму и у Бечу збила само до равнотеже и слободе на Јадранском Мору, за што се не изађе с једним великим планом за неутрализацију и интернационализацију Јадранског Мора? За што да се од приступа њему искључују само слаби и млади балкански народи? И да се у Кавуровој и Мацинијевој Италији протежирају некултурни, полудивљи Арбанаси на рачун Срба и њихове рођене браће Црногораца?!

Не, не, господо око *Трибуне!* Боље је, љепше је, достојније је и паметније, да ћутите, кад и ако не можете да говорите онако како приличи и доликује Италијанима?!

Претензије Црне Горе

Један српски лист у Америци који излази сваког дана, „Српски Дневник“ доноси овај чланак.

Црна Гора, као нашљедник Зете, од увијек је имала претензију, да се прошири на цијелом земљишту, које је некадања Зета заузимала, а то је дакле у даљини око Скадарског Језера и ријеке Бојане, са својим центром Скадром.

Ако мало боље промотримо видећемо, да су двије главне чињенице, поред многих, које тјерају Црну Гору, да има својих претензија на Скадар. Прво што је с сјеверо-запада притјешњена Аустријом, која је до анексије Босне и Херцеговине била још и на сјевероисточној страни Црне Горе, дакле у Новоазарском Санџаку и друго, плодност низије око Скадарског Језера. Проћу Аустрије није имала куд, јер се мислило да Аустрија још није јако болесна и да би се најприје требало разрачунаати са Турском.

Природни излаз на море, за сјеверо-западну Црну Гору, јесте Котор. Али по несрећи, Котор се ето налази у рукама Аустрије, па још и цијела обала од Котора до Спича на југ. По Берлинском Конгресу дато је Црној Гори пристаниште Бар за трговину, а пошто Арнаути нијесу дозволили, да Црна Гора анексира Плав и Гусиње, онда јој је исти конгрес дао као компензације за то Улцињ.

Природно Бар и Улцињ нијесу пристаништа на које би Црној Гори било најбоље да изађе на море, али ето кад нема оно што је добро, онда се Црна Гора морала, за вријеме, и тиме задовољити. Да би се са Скадарског Језера, у Црној Гори, могло доћи до Бара, треба пријећи високу планину, ма да се Скадарско Језеро налази само 6 метара више него Јадранско Море. То значи, да је Скадарско Језеро, са Бојаном, природни излаз југоисточне Црне Горе на море а не Бар. Исто језеро дубоко је око 40 метара, а од мора до њега јесте низија која се само за 6 метара уздиже и када би се Бојана регулисала, онда би морске лађе могле да долазе не само до Црне Горе већ и у њено средиште. Када би дакле Црна Гора добила и остали дио Скадарског Језера са Бојаном, онда њен саобраћај не би морао да се пење вијугавом железницом ускога колосека, преко планине од Бара до Вир—Пазара, дугачком 18 километара, па да се онда претоварује у лађе за пренос преко језера и онда одавде за унутрашњост, већ би трговина непосредно, без икаквог претоваривања, долазила и одилазила из Црне Горе.

Дати Црној Гори Скадар, значи осигурати је економно и то омогућавањем трговине и добијањем роднога земљишта, јер све родно земљиште које Црна Гора има, то је у равници око језера, јер се на голоме кршу око Цетиња, осим јунака, не може више ништа родити; око Пиве и Таре јесу шуме, а на приморју маслине. Хљоб се пак рађа, са малим изузетком, само око језера. Осврћући се на то, да једноме народу треба на прво мјесто

хљеба, значи да је Црна Гора потпуно у праву, да Скадар са Бојаном себи анектира. Одузимати Црној Гори овај дио земљишта, значи не дати јој право да живи. А коме би се и могао дати овај дио земљишта до само Црној Гори? Зар Албанцима? — Не. Албанци немају никакво право на историски дио српскога земљишта. Скадар је колијевка старе српске државе и он мора да буде средиште Црне Горе, као нашљеднице Зете. Скадар није у Албанији, већ Арнаути у њему, и он мора припасти Црној Гори. Дати Албанији Скадар, значи један нови рат Срба са Албанцима, значи нове тешкоће европскога мира, културе и цивилизације.

Што се тиче земљишта, које Црна Гора добија у Новоазарском Санџаку, оно би остало без велике економне вриједности, ако не би имало природно везу, долином Таре и Зете, преко Скадарског Језера, па онда Бојаном на Јадранско Море. За такву једну жељезницу која би везивала санџак са Јадранским Морем одавно је већ планирано и ето сад је дошло вријеме, да се то оствари.

Добијањем Скадра и Бојане, извоз Црне Горе, а и увоз, колико га има, скренуо би од Котора и Бара, јер би овај нови пут био много природнији и јевтинији. До душе, за сјеверо-западну Црну Гору много је згоднији Котор, јер се налази у непосредној близини, али је несрећа у томе што се мора чекати на смрт Аустрије, па да ово пристаниште добије своју важност коју му је природа додијелила.

Према томе, Црна Гора политички и природно принуђена је, налазећи се у сливу Јадранског Мора (Бојаном) и у сливу Дрине (Пивом, Таром и Лимом), да сву своју снагу сконцентрише на то, да добије Скадар са околином. И као год што је девиза Србије — море, исто тако мора да буде девиза Црне Горе — Скадар.

Наставак балканског рата

Око Дарданела и на галипољском полуострву не бије се сад први пут бој. Ово је познато бојиште из прадавних времена. Велика близина западног, културног дијела Мале Азије и плодног и богатог Балкана била је већ много пута узрок свјетских догађаја. На овом је мјесту Ксерксес провалио са огромном својом војском у Европу, овдје је Шпартанац Лисандер побједио атинску флоту. Овдје су Османлије први пут у 14. стољењу ступили на европско тло. За дарданелски пролаз сукобиле су се двапут турска и млетачка морнарица. — Млетчани су побједили и господарили Дарданелима пуних двјеста година. Год. 1694. освојили су Турци опет Дарданеле, који су остали у њиховом посједу све до данас. У почетку нијесу Дарданели били утврђени; прве утврде су подигнуте у 17. стољењу. Ради ових утврда је г. 1770. осујећена провала руске флоте у Средоземно Море. Год. 1806. провалио је адмирал Дукворт са јаком енглеском флотом двапут кроз Дарданеле. Губитци су његови били велики. За вријеме кримскога рата год. 1854. покушала је кроз Дарданеле провалити сједињена француско-енглеска флота, но није успјела. У то су доба тјеснац дарданелски и босфорски стављени под међународну заштиту, а извођење тога закључка поверена је Турској.

Са напретком модерне артиљерије и технике минирања напредовало је знатно и утврђивање дарданелског тјеснаца. Већ седамдесетих година прошлога стољећа почели су Турци модернизирати провале старе утврде, а ти су поправци настављани све до данашњега дана. Према свему, што се о дарданелским утврдама зна, раздијељено је цијело галипољско полуострво на четири утврђене групе.

Прву групу сачињавају све утврдне и обалне батерије на ушћу у Егејско Море. Овдје има 200 тешких топова, од којих је $\frac{1}{4}$ из Крупових фабрике. Сви ови топови имају калибар од 15—35 с. м.

Друга група је т. зв. средња група. Овдје има 300 топова. Посве модерно саграђена утврда Нагара имале сама 20 Крупових топова калибра 15—25 центиметара.

Трећу групу утврда сачињавају обалне батерије око Галипоља. У тим утврдама имале 60 тешких Крупових топова и око 100 топова старије конструкције. У Гали-

поље је у најновије доба смјештена једна артиљериска прешачка пуковнија и једна пуковнија тврђавних пионера.

Напокон четврту групу сачињавају све утврде, које су окренуте према унутрашњости полуострва, а налазе се на гори, која пролази од прилике средином цијелога полуострва. Успоредо са том гором пролази и главни пут, на коју је напериено око 200 тонова старије конструкције; само су топови у утврдама око Булаира модерни.

Непријатељска флота, која хоће да провади из Егејског Мора у Дарданеле, мора дакако проћи покрај 700 турских, добро прикривених топова, од којих је 150 најтежега калибра. Ти бродови морају дакако тим тоновима за циљ поставити сву своју дужину, што је велика предност за турске топове. Пут кроз дарданелски тјеснац Мраморског Мора износи 70 километара, а уз то је у ратно доба тјеснац пун подморских мина, које би непријатељска морнарица морала најприје покупити, а то би ју присилјило, да посве полагао плову и тиме пружа турским тоновима у даљину велику предност. Најприје би требало све дарданелске утврде освојити са копнене стране, но не смије се заборавити, да је ово најјача топовска баријера, што ју свијет познаје. Падну ли те утврде са копна, онда дакако нема ништа лакше него доћи у Цариград и ондје диктирати услове мира.

Ако је бугарска војна управа ставила за задаћу — а сви знаци говоре за то, да јест тако — да освоји с копна дарданелске утврде и отвори слободан пролаз за грчку флоту у Босфор, онда је то највеличанственија и најтежа задаћа, што ју је једна војска имала извести. Оваковој задаћи нема ни сличне у ратној историји свих вјекова.

Нема сујме, да савезници рачунају с тиме, да је турска војска растрована и неспособна за озбиљан отпор, на привлачу ову згоду, да заузму Дарданеле у таквом часу, који се ниједној војсци могуће више никада неће пружити. Зато управо ваља стрљиво чекати свршетак операција у Галипољу.

Чини се, да управо зато на свим тачкама данашњег Балканског ратишта влада неки необичан мир. Тај се мир тумачи тиме, да су и са Чаталце и испред Дриновоља опозвани делови војске, која је диригирана, да подупре операције на Галипољу.

Бомбардовање Скадра

Попуштање турске одбране

Мурићани, 4. фебруара. — Бомбардовање Скадра продужава се истом јачином. На заузете положаје Турци не покушавају нападе. На цијелој линији влада мир. Турци, оскудни у артиљерији, намјештају топове старог система, који не добацају до наших положаја.

Неуспјела артиљериска акција

Мурићани, 5. фебруара. — Бомбардовање Скадра продужује се с успјехом. На наше лијево крило испод Зуоса Турци су осули живу артиљериску ватру с Брдице, на-

шта им је наша артиљерија одговорила и непријатељ умуквао. Дјејство турске артиљерије није имало никаквог резултата. На другим тачкама владао је релативан мир.

Вијести из Србије

Повратак војводе Путника

Биоград, 4. фебруара. — Војвода Путник приспио је из Скопља.

Краљ и војвода Путник

Биоград, 5. фебруара. — Краљ је примио војводу Путника.

Турска за мир

Хаки паша у Лондону

Лондон, 4. фебруара. — Хаки паша приспио је јуче.

Турска у рату

Бугарски извјештај

Софија, 4. фебруара. — Бугарске трупе су код Чаталце на својим положајима. — Цариградска вијест о важном боју код Булаира неистинита је. — Бугарско одјељење било је изашло прекјуче да покопа мртве Турке, на што су Турци отворили оган и тек се одјељење вратило, паљба је прекинула.

Турске финансије

Цариград, 4. фебруара. — Званични лист доноси закон којим се влада овлашћује да може узети под видом зајма депозите новаца министарства финансија и његових ресора у провинцијама.

Бомбардовање Једрене

Цариград, 4. фебруара. — Јуче је на Једрене избачено сто педесет граната.

Непознати пут „Хамидије“

Малта, 5. фебруара. — Јутрос у један сат отпловила је турска крстарица „Хамидије“ не зна се гдје.

Пожар у Стамбулу

Цариград, 5. фебруара. — Страховити пожар објесни у Стамбулу, већ су 250 кућа изгориле.

Будућност Турске

Цариград, 5. фебруара. — Тврди се, ако се приступи преговорима о миру, да ће Цавид ићи у Лондон. — Велики везир посетити је комитет народне одбране и похвалио рад његов, истичући потребу сједињења. Спомињући своје мирољубиве изјаве, рекао је: Неке моје жеље и дјела не треба да вас узнемирују; један народ не мора само на рат мислити, него и на будућност своје земље.

Бугари и Турци

Цариград, 5. фебруара. — Бугарске вијести о турским губитцима код Булаира претјеране су. Кругови портини држе да су двије дивизије турске нападе на Бугаре и биле сузбијене, изгубивши 380 мртвих и много рањених. — Синоћ се пронио био глас у министарству морине да су Бугари послје жестока боја освојили два форта Викторију и Наполеон, који доминирају Сароски Залив. Званично још није потврђено. — Оклопница „Асари Тефик“ сматра се изгубљеном пошто се тражи велика свота да се извуче. С ње су скинути мали топови, дочим су велики остали.

Турске припреме

Цариград, 6. фебруара. — У 9^{1/2} Турци врше поново искрцавање знатних сила код Шаркеја. У успјеху се још ништа не зна. — Бомбардовање Једрена још траје.

И они се јављају!

И опет меморандум

Цариград, 5. фебруара. — Комитет одбране интереса Муслимана Јевреја и Куцовлаха предао је амбасадорима меморандум, којим се тражи заштита имања и живота с тим да се оснује аутономна Мафедонија, која није само насељена Бугарима и Србима него више Муслиманима и Куцовласима.

Аустрија и балкански рат

Аустријске крстарице. Одговор на писмо ћесарево. Позив официра

Беч, 6. фебруара. — Крстарице „Марија Терезија“ и „Јелисавета“ отпловили су за Смирну. „Јелисавета“ ће бити као други стационар у Цариграду, дочим ће „Марија Терезија“ крстари по Егејском Мору. — Из сигурног извора добијају се вијести о одговору цара руског на писмо царевог; такође је неистинита вијест да су аустро-угарски официри који се баве у Лондону позвани да дођу.

Бугарска и Румунија

Контрапредлози бугарски

Софија, 5. фебруара. — Тврди се, да су јуче послати контрапредлози бугарски у Букурешт. Дипломатски кругови још увијек сумњају у мирно ријешење несугласица.

Мирно ријешење спора

Софија, 6. фебруара. — „Мир“ тврди из сигурног извора, да су се изгледи на мирно ријешење бугарско-румунског спора повећали.

Мир између двају држава није тако угрожен као што би се хтјело протурити.

Арбитража Великих Сила

Петроград, 6. фебруара. „Вјесник“ сазнаје да преговори између Софије и Букурешта нијесу прекинути. У случају када се неби могло доћи до споразума, то би требало тај спор ставити на арбитражу великих сила.

Посредовање великих сила

Лондон, 6. фебруара. — Велике силе проучавају питање како ће понудити њихово посредовање у спору бугарско-румунском, како би спријечиле нове несугласице. У дипломатским круговима држи се, да ће се посредовањем ствар уредити.

Одговор руског цара ћесару

Деманти из Петрограда

Петроград, 6. фебруара. — „Вјесник“ наводи да је одговор царев на писмо Фрања Јосифа, кога су донијеле стране новине, потпуно измишљен.

Хрвати и Срби

— Из женских кругова —

Орган Хрватске пучке напредне странке у Далмацији, сљетска „Слобода“, доноси толики чланак из женских кругова, а из пера једне честите и родољубиве Хрватице, која ни нашој читалачкој публици није непозната, јер смо у нашем листу донијели од ње једно писмо и неке родољубиве pjesме. Тај чланак гласи:

Много пута жалонћу сам пратила ову неслогу, која се је била удомила између Хрвата и Срба. Често сам жалила над тим братским народима између којих је био унао камен смутње, ради оних, који се нијесу могли прилагодити идеји, да смо један народ, да смо гране једног стабла, да смо племена једног те истог братског народа! Било је часова, кад се је мислило, да никад неће сунце слоге распирити облаке мржње и неслоге. Било је тјесногрудника, новинаста, који су знали посјати сјеме презира и раздора у неколико некултурних срцаца, које је на жалост било усјејено!

Можда је сувишно, да се износи ова лоша страна нашег народа, али, да се зло потпуно искоријени, треба, да се открије. С друге стране сретни преокрет, који је настао међу двоименом браћом, допушта да се дотакне у пређашње тужне жице: е да боље одскочи садања приврженост и слога, која се је намах понављала, чим се је Балкан устресао.

Велебне горе гордог Балкана почеше да одзварају риком тонова, а њихова подножја украсише се рубинима крви, словенских хероја, који се подигоше, да оборе златни полумјесец у Европи, онај петстољетни символ тираниста над народима балканским.

Но они драгоцени рубини, она врела крвца, која је намочила тло Балкана, казала је Европи, да је наступила ера Сло-

ПОДЛИСТАК

Балкански рат

Кака ватра у царству турскоме?
Какав покољ у крају ономе
Ђено силни Душан цароваше
Те Србина српски мјловаше;
Сретни, сретни бјеху Срби тада
Но их стиже жалост изненада:
Сви су Срби за цара Душана
Задовољни владом, приликама,
Задовољни са животом били:
У радости дане спроводили!
Накоснога радост туђа врђећа —
Турчин гледа Србу преко леђа,
А у Срба случило се тада,
Што не било у свијет никада!
Син Душанов Урош по имену
Цар је посто мјлом Српству свему;
Урош бјеше дијето млађано
Јоште слабо, дијете невинно,
Краљ Вукашин оте њему круну,
Те све Српство радонћу задуну,
Од тог дана пронадат почесмо;
Стог под жезла туђа доспијесмо.
Турчин зовни брата из Азије
Да свој барјак у Балкан развије:
Задоби нас, неслога нас изда:
Потамље нам слободе звијезда,
Љени позна што ће са вреженом,

Зао незна што би са слободом:
Те почеше робит' манастире,
И духовне убијат пастире:
Пупит' харем српским дјевојкама
А тавнице српским јунацима:
Тад се опри јео са та томе,
Већ га ено на свјетлу ономе.
Из страха се многи преварили,
Крет хришћански са себе бацили;
Пет вјекова турци нашоваше,
Опустјеше плодне краје наше,
Страх задали читаву свијету,
Нитко не зна њану силу каету!
Сам се себи Турчин чудит' стаде,
Свакиј даном све бјешњи постаде:
Суровост нас, реку, у вис диже,
Кад се тако можемо и више.
Тад се паће срце од Туркиње,
Од Туркиње од Српске Ропкиње,
Хтје Турчину да отвори очи,
Но он крети — (њој нема помоћи)
Печу баци Турчин на Туркињу,
Она с' крије ка' да чојек није.
Вјековима Европа гледаше
И сав свијет нама се дивљаше;
Подјарми нас још једна држава:
Пој од никог да не буде хвала!
Како треба љубит' брата свога,
Пек се учи из рата овога,
Нека даде слободе свакоме,
Кој' опасан није ближењем својом,
Европа се дивила је нама,

Нашим боли и нашим мукима,
Све мишљаше тако бити хора:
Како мора? пита Црна Гора.
Рат спомених јер ће сад почети,
Уз слободу Србињу доћети:
Црна Гора слободе не треба
Јер је имао од страдања хрести:
У груди ти адем камен бије
А у оку суице правде бласта:
Ти слободна а браћа у Турекој
Да се пате зоме у комате?
Величанство нар свију јунака,
Величанство нар свију пјесника,
Свето име краљ Никола први
Сад ће злину ништаво да смрви
У савезу Србијом и Грчком
Те са храбром и славном Бугарском
Зајоли у свију велесила,
Да б, се Турска просвјети привела,
Шуте силе, али браћа зову
А позиву браћа не одзову!
И сљивени видјеше недијела
Која не је Турска почињела,
Пред мачем се скривају и они:
Срце туре и на њи нагони!
Дим се диже небо земљом спаја,
Тво ће јаде да све и набраја?
Пале наше шуме, наша села,
Памет им се рекао би смела,
Насрће и колеба већ љуља,
Турско царство ево се залуља!
У царству су четири јунака:

Достојни су оружја, пушака —
Прво Србин, па Грк, па Бугарин,
Онда Румун, јунак као Србин:
Те јунаке ослободит' ваља,
Тако мисле сва четири краља.
Величанство краљ Никола први
К себи зове краљевиће своје,
Па им каже што је и како је.
Краљ Никола први к себи зове
Краљевиће, Милош-Обилиће,
Немањиче, Његош — Петровиће,
Марковиће, Југбогдановиће:
Први јесте наследник престола
Височанство витез кназ Данило,
Височанство књаже Мирко затим
И кназ Петар, срце младо чило,
Украсени свима врлинама,
Човјечјима а и војничким,
Чују Краља родитеља свога,
Чују јаде народа Српскога:
Твоји синци и Твоје смо слуге:
Па Турке ћмо кад не има друге!
Добро знамо бојак ти је мрак,
Ал' је Турчин нешто одвећ дрзак —
Из облака ките пвјећа паду,
Храбре груди накинати стаду —
Величанство Краљца Милена
Са снахама и милим ћерима —
Краљица је дјело свето, мило
Чарно око сузама напљело:
Радоснице сузе пролијева,
Збори слатко и српски — (без гњева!)

венства, а они да су отворили нову епоху, вијек слободе и љубави!

Проливена крвца, није само вратила слободу потиштеној раји, није само потисла све више ка Азији клетог крволока, који је за стотине година испијао недужну крв балканских становника; да ли је из ње прокиљало цвијеће, румено као она врепа крвца; жарко и неуVELO, као и страница повјести, коју написао одважношћу својом храбри Балканци; а то цвијеће черно, трајно и привлачно, то је љубав свих Хрвата!

Реализирала се напokon она: „Крв није вода“! И збиља прије толика шовинистична отворена срца, омекшаше; затворена отворили се, а она млада, усплам-тише љубављу за своју браћу! Напokon наши прогледаше! Та већ је био и дванаести сат за то!

Хрвати увидјеше, да где се чује наша ријеч, да ту има наше крви: хрватске, српске, словенске све једно је, јер смо једно!

Хрвати и Срби били су увијек један народ по крви и језику. Пјесме, приче, традиције, обичаји, то њихово велико и знаменито благо, јесу код обих народа исти или се подударују.

Хрвати осјећају да у њиховим жилама тече она иста крв, која је назад толико стољећа потоцима текла Косовом; она иста која сада посвећује равнице и брдине сликовитог Балкана. А да их је Србима од давнина привлачила и братска љубав, то свједочи повјестнички такт, да је пораз српског цара Лазара Гребљановића одјекнуо у срцима Хрвата, који потеклоше са баном Бериславићем у помоћ српској браћи. Несрећа само што то бијаше прекасно, али воља, љубав бјеше! Зар није и то доказ да су они живјели у народном јединству, у братској слози?

Видјећи сада, да се је опет настанила пређашња љубав између једног двоименог народа, сва су срца ускићена и с њима сједињена у светој одлуци, да се без престанка боре, за слободу свога народа.

Утјешљиво ли је рећи: Наши људи прогледаше, освијестише се! Срца су им рекла оно, што ни разуму нијесу хтели вјеровати! Сада сви сложено кличу жарким одушевљењем, храбрим јунацима, оним јуначким носиоцима свијетла и херојима Домовине! С којим поносом, данас Хрват говори: Србин ми је брат, раду ме и желим да он побједи!

А њихове побједи учинише много! Оне су оживљујуће сунце, које је повратило живот бедној раји и огријало је жаром слободе; оно сунце на којој топлини у врлу срцаца хрватских израсте и процва свијеће братске љубави, слоге!

Сада напokon разумијевају, да мржња двоимена народа, једне браће није поравнала и да воде пропасти. Ох! како ће сада многи, сами себи изгледају смијешни, са својим негдашњим ситним тјесногрудим схваћањем. Но то је ипак добро, те увидјеше да су на кривој стази. За то ће двоструким маром изградити, да прекину и задњу нит неспоразума (ако је у опште остала), а узградити, сложено, да данашња слога и љубав, буде трајна и чврста попут морских литица нашег краја, о које ће се узбуђено море за-видника и непријатеља, нагнано злобом и жалом, знати разбити риком жалости радно неуспјеха. Останимо увијек вјерни

данашњим осјећајима; останимо сложна браћа, кад смо дјеца једног народа. Поносимо се, да смо сродни мученицима слободе, јуначким борцима независности! Живимо за срећу и корист народа свога, да на крају животног пута, будемо могли ускликнути са нашим српским пјесником:

Немојте трошит' руже убаве,
Китећи њима мој вјечит дом;
Реците само: „Доста је славе,
Вјеран је био народу свом!“

Росанда.

Послије измјене царских ручних писама

Бечки министеријални „Френденблат“, послије измјене царских ручних писама, донно је једно саопштење, у ком се конкретира аустро угарска политика у начелу: Балкан балканским народима. На ово бечко официозно саопштење одговорила је петроградска министеријална „Росија“: „Радосно поздрављамо ове лијепе мисли, које су биле вазда основ наших односа са балканским државама. Политички програм Русије оснива се такођер на дубоком убеђењу, да балкански полуострв мора припадати балканским државама, и да оштим признањем овога начела и његовом стварном применом у рјешавању ових питања, подају сами по себе узроци трвења између Русије и Аустро-угарске. За искреност, којом ће Русија тежити, да оствари овај програм, јемчи довољно чврстоћа, којом је до сада вршила своју славну историјску мисију“.

Бечка „Н. С. Преса“, кементирајући ово руско официозно саопштење, између осталог вели, да ће Аустро-Угарска оставити балканским државама, да оне саме рјеше спорове односно Солуна и будуће западне границе Бугарске. Оно што је монархија морала захтевати, своди се на то, да будуће уређење Балкана мора гарантити трајни мир. Зато је потребито да Скадар остане Арбанасима, јер је тај град арбанашки. То незадовољство, које би се тамо појавило, могло би поново омести економски рад Монархије, која се налази тако близу онемо огњити немира. Што се тиче историјске мисије руске, не би било трудно доказати, да је ова мисли имала сасвим другу сврху него ли независност балканских држава. Руска мисија је тежила на протекловат, ма да га је Париски трактат укинуо. Напротив Аустро-Угарска је од деценија усвојила програм потпуне независности балканских држава, неограничене никаквим протекторатом.

Бечки „Цајт“ није: Одговор „Росије“ на чланак „Френденблат“ нема него празне ријечи. Изгледа да се у Петрограду хоће с нама прати. Како би иначе официозни орган руски могао рећи, да је политички програм руски укоријењен у дубоко уверење, да Балкан има припадати балканским државама? Како би могао иначе позивати се на активност, коју је до сада Русија развијала на Балкану? Факт је, да је Русија досада вазда сматрала као своју мисију на Балкану, да принуди балканске народе под своју протекторат, искључујући утицај Аустрије. Која је сила у току балканског рата штитила суревњиве своју превласт над балканским државама од Русије? „Росија“ не чини друго него исмијава Ау-

стрију, говорећи да је искреност Русије према Аустрији јамчена сталним вршењем славне историјске мисије Русије. Одакле слиједи закључак, да у пркос својеручних царских писама ствари остају као до тада. Руски официозни листови наставиће, да трубе двосмислена „славна“ дјела антаустриска руске дипломатије.

Тако одговарају бечки листови „Росија“, прећутавајући оно, што их највише мора бољети, а наиме, док „Френденблат“ говори о балканским народима, „Росија“ говори о балканским државама пошто се у Бечу тежи, да се издначи Арнауцук и Куцовласи, па чак и солунски Јевреји са бугарским, грчким и српским народом!

Побједише гусле јаворове!

„Пучка Слобода“ доноси овај чланак: „Бој не бије свијетло оружје већ бој бије срце од јунака“ — овако је пјевао велики црногорски пјесник владика Петровић Његош који је покопан на високом Ловћену, том светом брду сваког Црногорца. Да је тако, најбоље нам доказују задњи бојеви Срба Јесу ли побједили зато, што су били бројнији? Није — јер их је на неким мјестима било мање од Турака. Да ли су побједили, што су снажнији и здравији? Није — јер је доказано да Турци најдуже живе а најмање болују. Је ли ради доброг оружја? Није — јер су турске пушке и топови рађени у најбољим творницама а ратна им је опрема била боља од српске. Јесу ли побједили зато, што су имали бољи ратнички план и уређење војске? Није — јер се зна да је био турски ратни план од њемачких официра извршено рађен, и њемачки су официри били у турском главном штабу. Дакле што је помогло побједоносном оружју наше браће Срба? У чему је лежала њихова снага и њихово нечувено јунаштво? Побједили су јер им је душа била јача од душе турске.

Велика српска душа, оснажена гуслима јаворовим, крсном славом, побједила је охлађену, некршћанску турску душу. Гусларова пјесма оснажила је српског војника, који је врјиједио за десет Турака. Од кад је свијета и вијека, од кад је неба и земље, сунца и месеца никада се није слађе умирало за домовину и вјеру, за име и народност, старину своју и браћу оковану. А како Србин да не буде јунак над јунацима кад кад се сјети свог Милоша и Марка? Кад се сјети старца Југ-Богдана и девет Југовића? Кад се сјети царице Милице, Мајке Југовића и Косовске Дјевојке? Кад се сјети цара Душана и цара Лазара? Ови прослављени српски јунаци краљеви и витезови звани су Србина пуних пет стотина година кроз гусле јаворове, кроз свега уста старца гуслара да дође у бој на Косово, да освети и ослободи браћу своју, да поврати старину своју.

И пророчанство се пјесме испунило, дошао је час кад је планула српска душа и провалила као вулкан на непријатеља на злогласног Турчина. Да је пјесми гусларовој захвалити јунаштва и побјезде српске, доказује нам и јуначко освојење Прилипа, родног мјеста Краљевића Марка. Ту се састала сила против сили, јунаци, против јунацима, топови, против топовима. Падали су јунаци с једне и

друге стране, врџа је крвца протекла а дим захватио и покрио обје војске.

Још се није знало гдје је срећа а гдје несрећа, гдје пораз а гдје побједа. Кад у најбољи час завикаше српски војници: „Најријед браћо Марко нас гледа са Прилипа!“ провалише као лавови и поразеше турску војску.

За то, браћо Хрвати и Срби, чувајмо гусле наше, пјесму нашу. Нек не буде куће без јавор-гусала. У дане свечане, за ружних времена, не залазимо у проклете крчметине већ скупљајмо се по пријатељским домовима и уз пјесму спомињајмо прошлост нашу, јунаке и битке свакојаке. Пјесма ће нас олеменити, пјесма ће нас научити како треба да домовину љубимо и за њу умиremo. Пјесма ће нам казати да су Хрвати и Срби рођена браћа да у слози грађимо спас и напредак. Пјесма ће нас поучити о великом и свеможном славенском племену којему припадају Хрвати, Срби, Словенци, Руси, Бугари, Пољаци и Чеси. Чувајмо гусле јаворове ту светињу Хрватског и Српског народа!

Драч

Море!.. Море!.. повикаше српски војници кад угледаше приморје Драча. Србијанском народу потребно је море да се опере од блата које је накупио провлачећи се више од сто година кроз прљава Аустрију.

Најважније мјесто за Србију је Драч, јер је то најзгоднија тачка на којој је Србији најзгоднији излаз на море. У посљедње вриеме највише се говори о Драчу, јер је он циљ Србије, непријатељ Аустрије. Од Драча зависи Србији економни развитак, њено богатство, њена економна самосталност. Драч игра данас толику улогу, да пријети европским ратом, Срби су га узели не избацивши ни један метак и телеграфисали су да су га заузели за увијек и у њему се добро утврдили; што значи рат са Аустријом — рат цијеле Европе. Тешке дане преживљује Драч. Ако се зарати, он ће сачињавати најглавнију страну у историји српског народа. Њега ће бранити посљедњи Србин и у историји ће бити записано: Драч нико мртав за њега, нико жив из њега.

Кад дакле Драч игра толику улогу у животу Срба, у миру Европе у миру цијелога свијета, интересантно ће бити знати његову прошлост и његову улогу у тој прошлости.

Јелини (прегходница Грка), као најстарији народ Балкана и као господар обале цијелога тадашњег познатог свијета, основали су и Драч и дали су му име *Еидаин*, на 625 година прије Христа. То је дакле била једна колонија Јелина и за то вриеме није играо никакву историску улогу. Али кад су Римљани почели прелазити на Балкан, Драч је за њих био једно од најглавнијих мјеста. Они су га звали Дуракум. По овом мјесту данас се талијански зове Дурацо и под тим именом познат је цијеломе свијету.

Са војничког гледишта Драч је био знатан за Римљане због тога што су они ту искрцавали своју војску, превозећи је из Италије на Балкан и од Драча је водило пут за Солун, који се звао *Виа Егнација*.

У бој овај и ми бисмо раде,
Да брат знаде да сестру имаде
И пошле су! Зар се не старају,
Новом снагом нас не опијају?
На све стране везе се и плете:
Та то види и мало дијете!
На све стране крии се и шивје:
Све за оног што се храбро бије!!
Тко посјећа војничке болнице,
У болницима рањено јупаке?
Тко им мелем на ране доноси,
Још уз мелем и понуде сваке:
А тко тјеша наше кукавице?
Наше љубе и наше сестрице:
Пламенист не да се сакрити,
Најтврђа ће леда растопити.
Укаже се дана бијеломе,
Сумњу руши у срцу свакоме. —
Развише се већ бојни барјаци,
Црногорци цјевају јупаци,
Весели су ће их вође воде,
Да од вука јачња ослободе,
Истргну га из шапч крвави
Прије по га крвлоок удани.
Величапство своју дјецу гледа:
Бурно срце мироваги не да!
Ријеч рече сваки капку скиде, —
Краљеве се Црногорци стиде,
Краљ им даде прилијепо име
Да се диче и попосе њиме:
Витезови моји Црногорци,
Тог Ловћена славног гледати синци

Покажете тко су ваши стари,
Похвајмо па поље Косово,
Срца паша да су њима дари,
Очистио гњездо соколово,
Који по зна што је Црногорац,
Казаће му родитељ и отац;
О том да се сад разговорите,
О том мало сада размислите,
Као наши стари бити ћете!
Праједово некориг не смијете!
Дивно ћу вас разредити сада,
Пустићу вас у онога ада:
У пакао на огањ сатана,
Кој' нам мучи брата савезана;
Зовне краље све своје главаре
Уз главаре зовне барјактаре:
Миља Боже било је милина
Погледати онамо очима —
Гуслар један одмах започео:
Ту сам слику често ја виђао!
Првог пута пред десетет љета
Очараме та приказа свега
Чим је спазих срце ме зазебе:
Мало затим већ не познах себе!
Ја већ писам човјек да умире
Но смрти каке брига води,
Већ сам бродар кој' за буре јаке
Понајрађе салим морем броди:
Браћо миља чим је муке више —
Начон муке човјек лакше дише;
Мука већа љепша плода носи:
Зато бродар бури и пркоси!

Да срдашћу својему одоли
Гуслар пјева, те војску соколи.
Величанство човјек над човјеком,
Краљ и пјесник пуна идеала
Дивно војску разређиват' гао?
Што тко мора свакоке казао:
Сјетите се уска термопила
Ђе Леонид и његова сила.
Од првога па до најзадњега
Цигнуше, живот не жалеше;
Брат браћу миља брата свога,
Један држи за руку другога.
Традиција свију војничкије,
Сјетите се повјестнице своје!
Сви народи побјеђени бјеше,
Супротнику у руке досјеше,
Борили се опет за слободу;
Израбили скоро сваку згоду.
И ми смо се борити морали,
Пред душманом нијесмо дрхтали:
Тако треба бити и од сада:
Чија правда онога и влада!
Побједа је паша ил' тко сумња?:
Нека знаде баш да је без умља:
Сумњу сваку из срца гоните;
Војске како рекох поведите!
Прице Мирко и Мартиновићу,
Бригадир у којој војсци славној
Да кренете преко топле Р'јеке,
Преко Бара оној зв'језди сјајној;
Скадру дивном и Скадру богату:
Мени Скадар а ја вама плату!

Нашљедиче добри мој Данило
И са Тобом мили брат ти Петар
Да ете брзо у град Подгорицу
А са зетским јуначким одредом!
Топа првог ви да опалите,
Да почетак рата навјестите!
Војеводо Јанко Вукотићу,
Бригадиру Јокане Ацићу,
Командире Машан Божовићу,
Командире Вуле Клежвићу
Расчистите сну стару Србију,
Од Турчина нашег душманина!
На Беране ударите живо,
Па па Плевља, па на Вјелополе
Па Паљ, Призрен, па се окрените
Прокко Скадра сваки дому своје.
Војсковођа Јанко проговара:
Командире Машан Божовићу,
Командире Вуле Клежвићу
Сад крените пут Плевља тврди:
То је наше а све друго моје!
Тако ћемо прије освојити,
И Косово наше осветити,
Те Краљеву ријеч извршити.
Сви се Краљу онда поклонилише
И на части Краљу захваљилише,
Те одоше у см'јера четрири
Сваки своју дичну војску шири,
Шири војску њоме се поноси,
(Наставиће се)

Одвојен од континента пространим лагунами био је приступачан само кроз два улаза, али је био живо пристаниште према Бриндизи (Италији) на удаљености од 150 километара преко мора и у доба византиског царства ту је била главна веза Италије са Балканом.

Драч је јак познат из борбе Цезара и Помпеја на 48 година прије Христа. Његово цвјетање било је при крају четвртога вијека, кад је постао главном вароши Новог Емира (Арбанија тада није постојала) и имао привилегију слободне вароши. — Бугари су владали њиме два пута и то од 986. до 989. и од 1018. до 1042. године.

1081. године Роберт Гуискард потукао је Алексиса Комнени код Драча и заузео га, али послје његове смрти Драч је опет потпао под византиску (грчку) власт. Године 1108. заузео га је Босмунд, 1185. Виљем краљ Сицилије, али га одмах уступи Грцима. 1025. године припао је Млечићима а затим епископом десетог Тодору Комнени, који га је као мираз, са својом ћерком Јеленом, дао краљу од Нануља. Године 1272. заузео га је Карл Анжу, 1273. разрушен је од земљотреса, 1304. припао је Филину од Тарента, 1333. Ахају, а 1336. године Србима. Послје распада Душанова царства Драч је заузео краљ од Нануља, а од њега су га отели Млечићи 1394. год. Турци су га заузели 1501. под турским војсковођом Мухамедом бегом за владе Бајазита другог. Од Турака као што знамо, заузели су га сада Срби, под ђенералом Јанковићем. И тако је Драч сада по други пут српски.

Драч није велико мјесто, његови су становници Албанци трију вјера: православни, католичке и мухамеданске. У њему је столица једног православног владике и једног католичког бискупа.

Драч служи данас као извозно мјесто сировине за Италију. Из њега се извозе: коже, лој, уље, дуван, орахово дрво, жито и др. Везан је и телеграфским каблом са талијанским пристаништем Бриндизи.

Драч као српски имао би велику будућност. Он би постао једно велико морско пристаниште, преко кога би српска трговина ишла за цио свијет.

Ако Србија успије да Драч одржи без икакве ограничености од стране великих сила, то ће у исто вријеме бити и српско убојно пристаниште, јер је Драч прилично zgodан, и то из разлога што ће он бити раскрсница морских и сувоземних путева, што је море у његовој близини дубоко, те као такво приступачно највећим бродовима, и што се Драч налази на подножју планине, које доминирају градом и пристаништем.

Дневник

Да истакнемо. Као што је познато, на Цетиње је пренесен велики број рањеника. Било их је толико, да су у први мах били смјештени чак и по приватним зградама. И као што се наше родољубиво женски свесрдно дало на посао да се рањеницима ставе на расположење, тако се и само грађанство радо одавало према њима примајући их у своје куће, на чак и радње, а особито каване, које су због тога неколико дана биле готово све из реда затворене. Сви ти рањеници пренесени су на Цетиње с Ријеке. Као и раније, тако и овог пута грађанство ријечно дочекивањем, искрцавањем, смјештавањем и одашиљање рањеника није показивало ни мало умира. По неколико ноћи нијесу спавали, нити почијевали. Без обзира на доба, као и спота, грађанство ријечно у свему се показивало, бринући се уједно за храну и понуде. Многи, који су с Цетиња силазили на Ријеку, да помогну преносу рањеника о томе неуморном и пожртвованом раду најбоље се изражавају. Само преко једне ноћи било је донесено на Ријеку преко 700 рањеника. И ако мало мјесто, Ријека је свима њима пружио склоништа. У томе је и овом приликом предњачио председник општине г. капетан Петар Краљевич. За то вријеме и Њено Краљ. Височанство Књагинија Наталија и Њено Краљ. Височанство Књагинија Вјера двије ноћи силазиле су на Ријеку и читаве ноћи око рањеника проводили, идући чак на пристан да присуствују њиховом искрцавању и дијелећи им ратне понуде, као и потребну помоћ.

Једна потребна исправка. На захтјев шефа штаба врховне команде г. бригадир сардара Јанка Вукотића доносимо исправку наших извјештаја са бојног поља, које смо донијели у претпрошлом броју нашег листа, из Грујемира, а по којима излази да је бригада г. војводе Ђура Петровића заузела висове од Гајтана, а Шумату Главницу 25. јануара бригада г. бригадира Вешовића. Заузимање и једне и друге позиције није заслуга само једне бригаде, него и опште цијелог зетског

одреда, јер су у ствари све бригаде овог одреда заједнички иступале и према томе нити је, нити може бити заслуга само једног батаљона, него свију у опште, пошто се сав одред, једновремено храбро борио и непријатеља са његових позиција успјешно сузбијао, потискујући га непрекидно до пред сам Скадар.

Љекари у нашој земљи. Словенски Клуб из Прага послао је поново два љекара: г. д-ра Мерхаута и г. д-ра Микулу; два медицинара: г. Томана и г. Клегу и милосрдну сестру г-цу Дагмар Шулицову. Дубровачки Одбор Црвеног Крста за балканске народе послао је у Црну Гору: д-ра Филипа Смољчића, примариуса покрајинске болнице у Дубровнику са помоћником г. д-ром Луком Дражићем и г. д-ра Балда Мартекини, општинског љекара са помоћником г. Мелком Косићем, општинским здравством повереником и двије милосрдне сестре: Ермина и Леукадија. Даље је стигао поново у Црну Гору г. д-р Душан Гузина, општински љекар из Пераста са госпођом. Из Груја, гдје се налазио на одсуству, дошао је на Цетиње и ставио се на расположење Црвеном Крсту г. д-р фон Диринг, универзитетски професор и власник санаторијума у Грацу. Земаљски Одбор у Задру обзиром на ове прилике продужио је допуст г. д-ру Нику Новоковићу и упутио д-ра Крста Грчића, љекара у Задру. Из Херцег Новог стигао је г. д-р Ђорђе Марић, општински љекар. Из Амстердама стиглоше: г. д-р Остерхајзер и г. д-р Ољеник, које је упутио Холандски Црвени Крст.

Топло признање. У прошлом броју нашег листа донијели смо нарочито извјештај о бојевима и заузећу Бардањолта, у коме је опширно и до најмањих појединости изнесена ова битка, која ће бити у нашој новој ратној историји на нарочитим страницима истакнута. И поред тога огријешили бисмо се, ако не бисмо одали дужно признање васојевићкој бригади, која се и у овим бојевима овјенчала бесмртном славом при заузимању Бардањолта. Сав зетски одред, као што се из поменутог извјештаја види, иступио је том приликом херојским самопријегором, а васојевићка бригада тада је својим јуначким подвизима бесмртну славу стекла, што са особитим задовољством нарочито бележимо.

Како је Јањина утврђена. Посебни дописник у главном штабу грчке војске, добио је до сагледнице обавјештење о одбрани и утврђењима Јањине од заробљених турских официра, те је то сада објелоданио уз неколико слика у „L'Illustration-u". У свему има око Јањине осам положеја са утврђењима, са којих се Турци бране са 21 батеријом од 128 топова, од којих је 73 калибра 9 см. најновијега Крупова система, који могу у минуту 14 пута опалити а бацају 4000 м.; остали су старијега система. Најважнији је положај Бизанија, на путу између Превезе и Јањине, и око њега је главна операција грчке војске, која уз пркос њемачке фортификације стално напредује.

Црногорац

Мрк. Страхан. Висок попут какве горе Махитно, гордо кроз клисуре Јури. У сусрет свога васкрснућа, зоре Пркосећ! паку и врагу и бури — Он страхан горшак за Слободом жури И рањен тражи свога претка дворе. Са чела му крвав зној тече и цури И с душом му се кобне мисли боре, А пред њим дижу братински костури; Пролите крви пред њим шуми море Он ипак силан ко' орао сури Над Скадром кличе... Гласови се оре;

Ово су земље наших отаца; Градове ове подигоше они — А народ овај цвита без Слободе!

Напријед... Јуриш! Црн се облак хвата Над Скадром муње одсјевају јасне; С оружјем смрти прегоне се јага Над њима мјесец клања се и гасне — Док душа гњевна не познаје брата Ноћ... Бура. Тресак... Смрт се града хвата! Бедем му дрхе од грмљаве гласне Народ стријели, слуша гром кад прасне Тресе се бедем и скадарска врата —, Продиру напред српске војске часне Гордо и смјело у цилиту рата Ступају силне у Скадру кроз врата...

Врисак и тутан... Ноћ се кобна смиче Источно небо красе сунца зраци. Зора... Побиједа. Словени се диче: — „Слава Вам крути ловћенски јуначи!“

Б. Граховац

Новоослобођени крајеви

— Тамо-амо по Драчу —

Било је три сата по подне, кад смо се кренули Лојдовом лађом из Сан-Ђовани ди Медуа и продужили пут за Драч, и већ око 4 1/2 часа по подне врло велико сунце топуло је у море и својим пошљедњим зрацима обасјавало и позлаћивало арђајска кршеница брда.

Дивно је на овим мјестима посматрати залазак сунца у море, које се у негодност пружа. Наш

брод љушкао се на таласима морским, али је ипак брзо одмицао, остављајући за собом Сан-Ђовани. Ђеш, ријеку Мату и друга мјеста.

Већ се у велико било смркнуло када се ја и мој друг Богдан полесмо на кров од брода и када пред собом опазисмо дивну панораму града Драча. Свјетлост, коју угледасмо на лађама и многим малим лађама и баркама, од које се море преливало у сребрансто блстање, као и многи фенерп по драчким улицама и освјетљене куће ствараху слику неба окићеног звијездама. Кад се приближисмо граду наш пароброд поче освјетљивати, помоћу рефлектора, поједиња мјеста и лађе. Те нам слика Драча бијаше још љепша. Ја сам осјећао веку топлину, јер сам предосјећао, да ће то бити један од бољих градова, више европски, а не турски — азијатски, какве смо до сада доћинили и гледали. Наш пароброд стаде, засвира и пусти степенице, уз које приђе један чамац, те у њ сиземо, ја и мој сапутник Богдан. Чамац нас довезе до дрвеног кеја, гдје изиђосмо на обалу и упутисмо се у град пут поште, гдје ћемо и преоћити.

Драчко пристаниште је доста пространо, чисто и васуто вабијеним шљунком. Од њега иде главна улица кроз цио град. Улица је широка, али доста чиста, васута такође вабијеним шљунком, а са обје стране има мали простор. Одмах до самог пристаништа, са лијеве стране, пружа се парк — шеталиште — са доста дрвећа, гдје видите крајем децембра и у почетку јануара бијели цвијет од бадема, тако да се цио овај парк бијели, те, посматрајући га, живо нас подсећа на наше просјетне дане.

На улици, у вече, бјеше доста свијета, што пријатно изненађује чојека, јер смо се већ навикли у новоослобођеним крајевима да снм дућани затварају у 4 сата по подне и да ноћу по улицама — сем српске страже пигок нема. Но, ми морадосмо у пошту на своју дужност. Послове војве посвршавали смо ноћу, само да имамо више времена за сјутрашњи дан, како би смо могли што боље разгледати Драч.

Послје свршених војних послова сјутрадан у друштво са једним Србином мухамеданске вјере, који је рођен у Црној Гори, изађем на град — тврђаву — са кога се љепшо може да разгледа цио Драч. Прво нам поглед паде на пристаниште, у ком се вађаху 2 лађе и многи чамац. Око пристаништа су шајбење куће, магаци, дућани и државна надлежства. Одмах преко пута од шеталишта налази се на три спрата велика кућа, пређашњи турски уђумат, а сада српска дивизија и окружно вачелство. Први спрат уђумата, као и први спрат поште, озидани су на сводове, те кроз њих иде главна улица у град. Ово уђумата много је лијепих кућа и магацина.

Прије 33 године у Драчу је било само око 400 кућа, које су биле од слабога материјала, али доцније Драч је знатно изиредовао. Причају да су све куће око пристаништа подиђнуте за ових 30 година, а кад је јетан Урк подизао једну велику кућу, гдје се сада канцеларије друштва Лојда она је, пошто је била озидана — два пута највиша, јер је била начињена на неким гробницама, и тек кад је тај Грк прво озидо гроб „Баба Мустафа“ (тако се зивао тај турски светац), могао је подићи ту кућу. С обје стране главне улице све је дућан до дућана. Дућани су пуни разновидне робе из свију приморских градова. Ту су: бакали, дућани са колонијалном робом, пићари и многе занатлије као: пекари, обућари и т. д. Ту је и неколико лијепих кафана, међу њима и један хотел, а друга два хотела су у парку.

Кад се погледа Драч са града, видје се велике зидине, остаци од некадашње тврђаве, а цио Драч дијели се на махале. Ова махала, која је до мора и пристаништа, а која је у старој тврђави, зове се Јајија. Ова је најнасељенија, у којој је главна чаршија, многе занатлијске радioniце, дућани и кафана. Од те махале на сјеверо запад, уз брдо, куће су за становање и ово сваке куће мања је или већа ограда — дворинте. У скоро сваком двориншту има по нека маслина, смокна, бадем, наравца или лимун.

Наравце у ово зимње доба врло лијепо изгледају на дрвету као да га је чојек окито нелимим, жућим «сеферпима». Наравце се беру ових дана и сада су у Драчу врло јевтине (три комада за пет пара), а тако их много има, да се дјецп по сокацима играју њима.

Изван града је махала Гојана, која лежи на сјеверној страни од града или главне вароши. То је махала направљена од прије 25—30 година, у којој је грчка школа, амам и два парна млина, а ту су и разне занатије као: ковачи, канцарије, кујуваије и т. д. Грчка школа је врло лијепи зграда и у којој је сада војна болница. У тој махали има и неколико приватних лијепих кућа, као: кућа браће Ђурашковића, хан једног Грка, кућа Амјатбеге. Од махале Јајије узидје се мали бријег, који до половине заузима тврђаву, а изван града јужна страна тога бријега до махале Топане зоне се Пала. Друга страна до мора зоне се Кампа. Обје ове махале насељене су Србима Бошњацима Мухамедонцијере, који су овамо дошли послје уласка Аустројанца у Босну, а који и овдје говоре матерњим језиком српским, а врло мало или никако не разумију турски или арнаутски.

Још нито путника падају у очи, кад погледа са града на варош, три турске џамије; двије у граду а трећа у Топани, које немају тако велике пиљке, као оне у Биковици, Призрену и Приштици.

Чојек се у чуду пона: „Откуд то, да овдје Турци имају само три џамије, кад их у Биковици и Приштини има до 15—20“. Но Драч је више јевројска, но турска варош.

Посматрајући пристаниште поглед се путничком зауставља на српској тробојци, која се није нише приставишта, на овој српској тробојци, која је 500 и више година чезнула за српским морем, за Драчом. У близини пристаништа је врло лијепи православна црква, а ту је и католичка црква и сахат-кула.

Све су школе, и турске и грчке, по споредним улицама и више узисене у брдо, јер има више простора за њих, али су сада затворене због рата као и наше, јер су многе претворене у болнице, а по некимма ставаје и војска. Куће су све окречене и лијепе. Капци којим дућаве затварају, премазани су планом бојом, те нам све куће дају изглед лијепе и чисте вароши, а улице се сваког дана чисте. Злата има само по споредним улицама изван, главне чаршије, које су у равници и када киша пада, иначе је цијело варош чиста.

Природа је у Драчу веома богата и издана, а клима у оно доба тако умјерена, да сада нема ни једне пећи по кућама нити по кафавима. Спидејег овдје готово никад и не пада а ако пада, он само неколико часова траје, па се истопи. Од када сам у Драчу, киша пада готово сваког другог дана, а преко ноћи дувају врло јаки вјетрови, али не хладни. Дакле, цијела зима изгледа као код нас април мјесец.

Град Драч има 6.000 становника, од којих је 2500 православних хришћана, 20 католика а све је остало муслиман.

ОГЛАСИ

НАЈВЕЋА ДАЛМАТ. ЗЛАТАРИЈА
АНТ РАДИЋ
СПЛЕТ
ИЛУСТРОВ. ЦЈЕНИКЕ ШАЉЕ БИДАВА

П. п. бр. 1. 8—50

ЈЕДИНСТВЕНА И У ОВОЈ СТРУЦИ НА ДАЛЕКО ПРИЗНАТА ТРГОВИНА СВИХ СРПСКИХ ПРАВОСЛАВНИХ ЦРКВЕНИХ УТВАРИ НИКОЛЕ ИВКОВИЋА У НОВОМ САДУ

У Српству највећа трговина и радионица за српске православне цркве, наимен: одјежда, неба, литија, барјака, плаштинаца, крстова, кационица, кивота, кандила, петохлебница, полилеја (које цвјетови), целиваћа на лиму, икона на платву и на артији и т. д. Израђујем барјаке, заставе за певачка друштва, од најједноставнијих до најсуперцијенијих, везене са златом и свилом. Призната радионица као најсавршенија, иконостаса, Христових гробова, певница и т. д. добра радионица свештеничких халина и велики избор шешира, камилавки и појаса. Све радионице и трговина налазе се у сопственој кући а сваку наруџбину извршујем тачно и брзо под својим личним надзором. — Велики и богато илустровани цијеновник шаљем на захтјев бадава.

Адреса за наруџбине:
Никола Ивковић, Нови Сад (Ujvidek)
Europe Hongrie бр. 29. п. п. 23,30